

KORUPCE JAKO SOCIÁLNÍ DEVICE

MARTINA URBANOVÁ

Právnická fakulta Masarykovy univerzity, Česká republika

Abstract in original language

deviací. Autorka vymezuje pojmy sociální deviace, normalita, anomie a sociální kontrola. Korupci se daří tam, kde dochází k poruchám normativních systémů a kde existuje nedokonalá sociální kontrola vedoucí k sociální dezorganizaci. V současné době, kdy mizí hranice mezi legálním a nelegálním, mezi špinavými a čistými penězi se jen velmi těžko nastavují obecná pravidla. K úspěšné kontrole korupce může vést zlepšení občanské politické kultury a přijetí vlastní odpovědnosti za sebe a své okolí s důrazem na vytváření občanské společnosti.

Key words in original language

Korupce; sociální deviace; normalita; anomie; sociální kontrola; občanská společnost

Abstract

This paper reflects on the corruption as one of the social deviations. The author defines the terms social deviation, normality, anomie and social control. Corruption then flourishes in the places where there are defects in normative systems and where imperfect social control is leading to social disorganization. Nowadays, as the borders between legal and illegal and between dirty and clean money are disappearing, it is very difficult to set general rules. Improvement of community's political culture and accepting own responsibility for oneself and for the environment with the stress on creating civil society may lead to the successful corruption control.

Key words

Corruption; social deviation; normality; anomie; social control; civil society

1. ÚVOD

Neuplyne snad jediný den, kdy by nás média neinformovala o nějakém novém nebo staronovém problému korupčního jednání. Korupce v Česku ohrožuje investice, hlásí nám britský deník Financial Times a to v době, kdy ekonomika zpomaluje a potřebuje peníze.¹ Prestižní týdeník The Economist mluví o českých politicích jako o zkorumpovaných a český politický systém je označen za

¹ <http://www.zpravy-zpravodajstvi.cz/zpravy/korupce-v-cesku-ohrozuje-investice> (cit.22.11.2011)

stranokracií.² Největší české korupční kauzy jsou představovány v řadě měst na základě putovní výstavy Korupce po česku, pořádané Respekt institutem, který na 24 panelech ukazuje nejvýznamnější české korupční kauzy od roku 1989. Situace v ČR se podle různých měření a statistik zhoršuje i přes prohlášení politiků o boji s korupcí. Korupce tak funguje jako jakési sebenaplňující se proroctví, které zdařile vymezil Robert King Merton, „pokud věci považuje za reálné ony se reálnými stanou“. Pokud se tedy domníváme, že nic nejde bez úplatku, úplatek dáváme a tím dále posilujeme fenomén korupce. Lidé jednají na základě subjektivního vnímání světa a to, jak ho vidí, je ovlivňováno masmédií.

Podoba současné české společnosti vedoucí k vnímání korupce, je často prezentována v médiích i takto:

„Korupce zde, korupce tam, korupce v horních vrstvách společenského žebříčku, zcela všude... - vítejte v České republice. Už je čas přestat předstírat, že tato země je příkladem obchodní a politické etiky, a místo poprasku, skoro každý v politice a byznysu, dokonce i média strkají hlavu do písku. Mladí politici se učí velmi rychle - buďto být potichu nebo se přidat. Vrcholný byznys je ještě horší, korupce se zde stala uměním. Většinou Čechů se to nelíbí, ale jen pár se odváží proti tomu bojovat – a tito jsou většinou ignorováni.“³

Míru korupce v různých institucích a oblastech veřejného života, která vzniká, jak již bylo uvedeno výše, jistě i pod vlivem médií, dokládá např. šetření Centra pro výzkum veřejného mínění, Sociologického ústavu AV ČR, z kterého vyplývá, že česká veřejnost je ve svém postoji k rozšiřování braní úplatků u veřejně činných osob poměrně pesimistická.

O poměrně vysoké míře zkorumpovanosti jsou přesvědčeny dvě třetiny (67 %) lidí, konkrétně 44 % se domnívá, že úplatky bere většina veřejných činitelů a 23 %, že téměř všichni.⁴

Tomu odpovídá i vysoký index vnímání korupce (CPI) vytvořený mezinárodní nevládní organizací Transparency International. Jedná se

² <http://www.zpravy-zpravodajstvi.cz/zpravy/korupce-v-cesku-ohrozuje-investice> (cit.4.11. 2011)

³ Ellenbogen, Marc S. Atlantic Eye: A Czech state of corruption, [citováno 23.2.2010], dostupné z http://www.upi.com/Top_News/Special/2010/02/23/Atlantic-Eye-A-Czech-state-of-corruption/UPI-19771266959022/.

⁴ http://www.cvvm.cas.cz/upl/zpravy/101145s_po110513.pdf [citováno 23.11.2011]

o subjektivní vnímání korupčního prostředí. Česko se podle údajů Transparency International ocitá kolem 57. – 59. místa s hodnocením 4,4. Vnímání korupce je tak horší než v předchozích letech. Tyto výše nastíněné informace dokládají aktuálnost problému korupce, která se stává společenským problémem.

Ve svém příspěvku se pokusím vymezit korupci jako sociální deviace, pramenící z poruch normativních systémů a z nedokonalé sociální kontroly. Korupční normy tak mohou mít podobu sociálního faktu, vykonávajícího tlak na jedince, kdy jedinec v určitém prostředí pokládá toto chování za běžné. Objevují se určité pseudonormy typu „kdo maže ten jede“ apod.

1. Pojem korupce

Korupce je často spojována s pojmem „nemoci společnosti“ se zhoubnými účinky. Lze ji označit jako nemoc bez hranic, která má nadnárodní charakter, jelikož neuznává hranice, společenské systémy ani státní suverenitu. Dostává se do všech politických stran, zcela ji neodstraní žádná represe. Po vzoru kriminologů by tedy bylo vhodnější nemluvit stále o boji s korupcí (ten by měl vést k vítězství), ale spíše o kontrole korupce. Korupce je prastarý jev, který nevymizí, problémem je pouze její rozsah a vzrůstající míra ohrožení společenského systému. V každém z nás je skryt určitý korupční potenciál, což vyjadřuje i rčení: „Každý je úplatný, záleží jen na výši nabízené částky a okolnosti, za které je nabízena.“⁵

Základem slova korupce je latinské „corrumpere“ znamenající kazit, oslabit, znetvořit. V současné době neexistuje jedna ucelená definice korupce. Poměrně široké vymezení používaná Transparency International, když mluví o korupci jako zneužití moci k osobnímu obohacení.

V jiných pojetích bývá korupce charakterizována, jako „jednání, kterým se na určitou osobu působí různými prostředky, zpravidla prostými přímého fyzického násilí, aby osoba jednala buď proti dobrým mravům, nebo proti svým úředním nebo morálním povinnostem.“⁶

Obecně lze korupci charakterizovat jako vztah mezi dvěma subjekty (skupinami, jednotlivci, institucemi), z nichž jeden (korumpující) nabízí (a většinou i poskytuje) druhému (korumpovanému) určitou formu odměny (jakéhokoli významnějšího materiálního i nemateriálního charakteru) za poskytnutí (či příslib) neoprávněné výhody a druhý (korumpovaný) očekává (či vyžaduje) od prvního, že

⁵ CHMELÍK, J. TOMICA, Z. *Korupce a úplatkářství*. Praha : Linde, 2011, s. 9.

⁶ Tamtéž s. 15.

za poskytnutou výhodu mu bude nabídnuta a poskytnuta určitá forma odměny.⁷

„Korupci lze charakterizovat jako vztah mezi dvěma subjekty, ať jednotlivci nebo institucemi, z nichž jeden nabízí a většinou i poskytuje druhému určitou formu odměny za poskytnutí či příslib neoprávněné výhody. Druhý pak očekává, že za tuto poskytnutou výhodu mu bude slíbená materiální či nemateriální odměna poskytnuta.“⁸

Uvedené definice počítají se zneužitím moci ve všech sférách společnosti. Naopak na korupci politiků či státních úředníků se zdá být zaměřené spíše pojetí McKeeho (1996), dle kterého korupce znamená takové jednání představitelů veřejného sektoru, ať již jde o politiky či státní úředníky, jímž se nedovoleně a nezákonně obohacují prostřednictvím zneužívání pravomoci, které jim byly svěřeny.

Domnívám se, že nás v budoucnu bude čekat nelehké vymezení toho, co je korupce a co není. Co je jen malá pozornost (myšleno např. kytička, sladkost, pozvání na oběd) patřící do oblasti určitých zvyklostí a tradic a co již naplňuje znaky korupčního jednání. Důležitou úlohu zde bude hrát interpretace.

Právě k tomuto rozlišování nám může pomoci vymezení sociální deviace, neboť zejména společenští vědci chápou korupci jako sociální deviaci.

2. SOCIÁLNÍ DEVIACE

Sociální deviace je odchylka od očekávaného standardizovaného a institucionalizovaného chování, které předepisuje sociální norma, platná v určitém sociálním útvaru. Deviaci lze nejobecněji vymezit jako odchylku od kulturně očekávaných pravidel chování.

Toto vymezení podporuje i následující definice: „Deviaci můžeme definovat jako jednání, které není konformní vůči některé normě či soustavě norem, které velké množství osob v dané komunitě nebo společnosti akceptuje.“⁹

⁷ CEJP, M. ; KOTULAN, P; JANDA, P. *Korupce*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 1997, s. 3.

⁸ <http://www.mvcr.cz/clanek/faq-vymezeni-pojmu-jak-definovat-pojem-korupce.aspx> [citováno 23.11.2011].

⁹ GIDDENS, A. *Sociologie*. 1. vydání. Praha : Argo, 1999. s. 185.

K deviacím se přistupuje na základě relativního přístupu, podle kterého lze chováním, ideám a kulturním symbolům a dalším sociálním produktům porozumět pouze v kontextu té kultury a společnosti, jejíž jsou organickou součástí.

Korupce je nedostatkem zejména politické kultury, využívá nedostatků systému, jeho mezer. Vytváří se korupční klima a celá korupční kultura. Sociální deviace je širší pojem než protiprávní jednání, které je porušením právních norem. Protiprávní jednání je vlastně také sociální deviací, ale ne každá sociální deviace je protiprávním jednáním. V oblasti korupce dochází dokonce často k situaci, kdy řada typů jednání je společností vnímána jako korupce, ale posléze je konstatováno, že nejde se o protiprávní jednání. Přesto je aktér, který je spojen s korupcí, veřejně stigmatizován. Korupce je sice viděna jako častá, ale ne jako normální.

Deviace je odchýlení od normálu, proto se jeví pojem „normální“ jako klíčový. Jeho definice a interpretace je do značné míry ovlivněna státní mocí a to zejména v oblasti právních deviací. Jejím nositelem je systém orgánů a institucí, které lze souhrnně nazvat státním mechanismem. Existence tohoto systému je determinována ekonomickými, politickými a právními faktory, které jsou proměnlivé v čase i prostoru. Zastavme se nad obtížností vymezení normálu ze sociálně-psychologického hlediska.

3. NORMALITA

Touha být normální a vyloučit a stigmatizovat abnormální je spojena s touhou po členství a po pocitu bezpečí a je základním motivem pro podílení se na sociálním životě.

Normalita - (z lat. normalis, což je vyměřený úhelnicí, pravidelný) - v sociologii vystupuje jako stav, kdy jednotlivci, skupiny či celá společnost přiměřeně respektují ustavené systémy hodnot a norem.

Vyjdeme-li z etymologie slov „normální“, „normalita“, nabízí se především souvislost s normou. Normu přitom zde chápeme jako pravidlo či zásadu, která je v daném společenském okruhu přijímána, očekávána a která určuje, jaké chování je v konkrétních podmínkách vhodné, „správné“ a jaké nikoliv.

Normy regulují chování a usnadňují interakci mezi lidmi tím, že vnášejí do vzájemného styku pravidelnost a umožňují předvídat chování účastníků. S normami bývá spojována možnost odměn za vhodné a trestů za nevhodné chování. Normy jsou sociálním produktem v dvojím ohledu: jednak z hlediska vývoje každodenního povědomí i teoretických představ o žádoucím chování, jednak z hlediska vývoje reálných společenských vztahů, které určitý typ chování produkují a zároveň vyžadují. Existence norem není proto jen formálním vnějším kritériem, vymyšlených ke klasifikaci

chování, nýbrž důležitým sociálním faktorem s vlastní vývojovou dynamikou.¹⁰

Při posuzování toho zda určité chování je či není sociálně normální, je nutné vzít v úvahu vedle osvojených norem i vnitřní hodnoty. I když se různé kultury ve svém pojetí normálního a nenormálního nejednou výrazně liší, žádná z nich nebývá ochotna tolerovat výraznější odchylky od svého vlastního standardu.

Normalitu je možno vymezit podle:

Normy ideální (považovány za historicky nejstarší vymezení). Tato norma stanoví nějaký vzor či dokonalý stav, případně proces, kterého je žádoucí dosáhnout. Má charakter výzvy, ideálu. Čím více se nějaký případ tomuto ideálu blíží, tím je „normálnější“. Sama tato norma nebývá vyjádřena číselně, pevně a spolehlivě, operuje hlavně pojmy kvalitativními. Právě podle této normy je korupce často veřejností posuzována a odsuzována.

Norma statistická, která ztotožňuje normálnost s četností výskytu pozorovaných jevů. (Zjednodušeně řečeno, normální je to, co dělá většina). Znaky jsou rozděleny podle zvonovité Gaussovy křivky. Střední oblast variační řady je označována jako normální, horní a dolní extrémy jako anomální - abnormální, deviantní, event. patologické. V tomto smyslu jsou ovšem i jisté vady "normální", pokud se ve sledované populaci vyskytují dosti často. Z hlediska průměrové normy existují jen kvantitativní a nikoliv kvalitativní rozdíly mezi normálním a nenormálním a zpravidla i možnost odchylky v obou směrech. Normalitu je možné vidět jako průměr. Právě tady je největší nebezpečí pro vnímání korupce, která se může stát něčím normálním. Reprezentativní výzkumy střediska analýz empirických výzkumů SANEP uvádí, že 82,6 % respondentů se dokonce domnívá, že korupce ve státní správě nabyla takových rozměrů, že přímo ohrožuje demokratické pořádky v České republice. Lidí v korupci vidí aktuální problém, odsuzují ji a uvádí, že je všude.¹¹

Vymezení normality podle normy funkcionální nepřihlíží ke kritériím ideálové a průměrové normy, nýbrž definuje jako normální (správné, přiměřené, zdravé) takové vlastnosti, chování a podmínky, které u daného individua odpovídají jeho cílům, potřebám a uspokojení. Vychází se přitom ze skutečnosti, že řadu variant chování, která se značně odlišují, je možné považovat za normální. Uznání

¹⁰ Srov. URBANOVÁ, M. *Systémy sociální kontroly a právo. Plzeň : Aleš Čeněk, 2006. s. 86 an.*

¹¹ SANEP.cz středisko analýz empirických výzkumů dostupné z <http://www.sanep.cz/pruzkumy/korupce> [cit. 24.11.2011]

funkcionální normy je charakteristické pro mnoho útvarů, které budují na devize svobody individua. I zde by se mohlo stát, že budeme vidět korupci jako funkční pro jednotlivce, případně určitou skupinu, ale samozřejmě nefunkční pro systém, který díky ní může být ohrožen.

Normalitu vymežeme i na základě subjektivní normy pozorovatele, která je příbuzná průměrové normě. Pozorovatel tu na základě výseku skutečnosti, přístupném jeho zkušenosti, stanoví jisté vztažné body, neutrální hodnoty, vzhledem k nimž jsou některé jevy hodnoceny jako přehnané či odlišné. Neutrální hodnoty pak nabývají významu „normálního“ nebo ještě „normálního“. U objektivně měřitelných znaků odpovídá subjektivní norma pozorovatele téměř přesně geometrickému průměru naměřených hodnot. Pravidlo, že subjektivní norma pozorovatele má tendenci zaujmout hodnotu odpovídající geometrickému průměru, pravděpodobně platí všude tam, kde se různé formy lidského chování označují jako „přístojné“, „zdravé“ a v nejširším slova smyslu „normální“ a naopak. Ve vědomí nebo lépe povědomí pozorovatele je vždy určitý toleranční limit do něhož spadají „malé prohřešky všedního dne“. Sem by tedy patřily různé drobné pozornosti typu kytiček, bonboniér, lístků na koncert atd.

Určitá míra deviací vždy patřila a patří ke společnosti, problémem je, pokud tyto deviaci rostou neúměrně rychle a hrozí, že se dokonce stanou normou.

Právě řada výzkumy již dnes dokládá, že se dostáváme v oblasti korupce do stavu anomického, podívejme se tedy blíže na pojem anomie.

4. ANOMIE

Anomie bývá často chápána jako rozklad vládnoucích morálních hodnot a norem, který jedinec pocítuje jako demoralizaci a dezorganizaci. Právě anomie a sociální dezorganizace má význam pro vznik korupčních norem.

Za anomickou můžeme označit tu společnost, které chybí normalita buď ve smyslu statistickém (příliš velký počet jejích členů překračuje platné normy), nebo ve smyslu funkčním (existující normy působí kontraproduktivně, rozkládají systém, místo, aby ho pomáhaly udržovat), či konečně ve smyslu normativním (normy dané společnosti nejsou v souladu s našimi vlastními normami a hodnotami).

Pojem anomie vznikl jako novotvar v teologické literatuře pozdního středověku, kde označoval stav bezzákonosti a bezuzdnosti nejen v právním, ale i v morálním smyslu. Podle Durkheima sociální a individuální rovnováha člověka závisí na míře jeho identifikace s určitým prostředím. „Sociální“ je podle něj oblastí hodnot, norem, vzorů a pravidel, které člověku předepisují jeho sociální a životní orientaci. "Individuální" je charakterizováno subjektivními zájmy a

potřebami, které mohou být optimálně uspokojovány jedině v souladu s normativně stanovenými požadavky společnosti. Aby tento stav mohl nastat, musí být hodnoty a normy přesně stanoveny a dodržovány. Jestliže tomu tak není, nastává chaos, zmatek, stav anomie, který vede k pocitu osamocení, strachu, k odchylnému jednání. Je to sociálně patologický stav.

Stav anomie nastává zejména v dobách, kdy společnost prochází podstatnými změnami, včetně změn ekonomických. Tehdy ztrácejí svou platnost zcela nebo zčásti dosavadní tradiční hodnoty a v souvislosti s tím se problematizují a relativizují i stávající normy a standardy chování. V době anomie zpravidla dochází i k dezintegraci tradičních společenských institucí.

To vše bývá doprovázeno celkovou dezintegrací společnosti, která se projevuje oslabením soudržnosti a solidarity uvnitř společnosti a rozpadem stávajících vazeb, včetně vztahů interpersonálních. Přestává fungovat řada forem sociální kontroly

Anomický stav společnosti vyvolává situaci, kdy lidé pocítují sociální skutečnost, jako jakousi cizí moc. Ve společnosti panuje nedůvěra.

Volič nevěří svému politikovi a politik občanovi. Anomie se prohlubuje. Aktér se odcizuje politickému systému. Anomie je způsobena nedostatkem sociální kontroly.

5. SOCIÁLNÍ KONTROLA

Pojem sociální kontrola zahrne soubor všech prostředků, sociálních institucí a procesů, existujících v sociálním útvaru, jimiž sociální celek zajišťuje konformitu k přijatým hodnotám, cílům, potřebám a normám. Společnost nemůže existovat bez sociální kontroly. Sociální kontrola je nezbytná pro udržení řádu a stability společnosti.

V češtině má termín kontrola velmi úzký význam, protože znamená především dozor nad tím, jestli se nějaká činnost dělá správně, a zda výsledky odpovídají kladeným požadavkům.

V sociologii se pak vychází především z pojmu „control“, jak je vymezen v angličtině. Význam tohoto slova je blízký tomu, který se spojuje s termínem moc – jako možnost řídit lidi, déle ovládat, upravovat a dohlížet na jejich sociální chování.

Při vymezení tematiky sociální kontroly můžeme přijmout představu Petera Bergera (1991), v které systémy sociální kontroly představují soustředné kruhy v jejichž jakémsi centru se nachází člověk - jeho myšlení, jednání a chování je těmito systémy kontrolováno. Systémů sociální kontroly je samozřejmě velmi mnoho. Z těch hlavních jsou to: právo, morálka, zvyky, tradice, náboženství, ideologie, povolání, rodina, vrstevníci atd. Žádný z těchto systémů

nevystupuje zcela samostatně, odděleně od ostatních, ale kontrolní mechanismy se navzájem prolínají a doplňují.

K sociální kontrole dochází při běžných každodenních aktivitách a v sociálním styku, velmi často nezáměrně a spontánně. Sociální skupiny působí prostřednictvím sociální kontroly na svoje členy, od nichž očekávají adekvátní chování. Jedinec si internalizuje sociální normy a hodnoty, vytváří si mínění sám o sobě a ustavuje si i psychický mechanismus sebekontroly. Získává tak trvalou odpovědnost za své chování a to je jeden z hlavních cílů sociální kontroly.

Sociální odpovědnost souvisí s klasickým konceptem individualismu, jak se s ním setkáváme u Rousseaua a je vyjádřen Deklarací práv člověka a občana (1789). Obdobný význam má individualismus i u Alexise de Tocquevilla, jehož koncept je založen na vnímání individualismu, jako ochoty a schopnosti obětovat část vlastních zájmů ve prospěch ostatních. V České republice podle Ivo Možného individualismus „zvlčtil“, neboť vznikl jakýsi individualismus, ale bez odpovědnosti. Z individualismu se vytratila hrdost a zůstal pouze „chytrácký utilitarismus a sobectví“¹²

6. ZÁVĚR

Aktivní účast v procesech sociální kontroly je spjata se sociální odpovědností, v oblasti práva pak s růstem právního vědomí, posilujícího se v rámci právní socializace, která je součástí socializačního procesu. Je pro nás velkou výzvou naučit se přijímat tuto sociální odpovědnost.

Jedním z východisek může být další tvorba a posilování občanské společnosti, vyznačující se sebevyjadřováním se jedinců a jejich dobrovolným sdružováním sloužícím k realizaci jejich partikulárních zájmů. Právě prostřednictvím občanské společnosti se občané mohou zasazovat o věci veřejné a vyplnit prostor mezi soukromým životem člověka a ekonomickými a politickými makrostrukturami.

Občanská společnost tak představuje významnou sociální vazbu, která umožňuje integraci jedince do společenského života, do společenských procesů a umožňuje prosazování jeho zájmů a uspokojení řady jeho potřeb a může sloužit jako jakýsi nástroj k snižování sociální anomie. Zde objevují první významné počiny ať již činnost Respekt institutu - obecně prospěšné společnosti (o.p.s.) při týdeníku Respekt, která byla založena v roce 2001 s posláním přispívat k rozvoji občanské společnosti v České republice i zahraničí

¹² MOŽNÝ, I. *Proč tak snadno ...* Praha : Sociologické nakladatelství, 1999. s.18.

nebo občanské sdružení Podnikáme bez korupce. Z dalších sdružení připomeňme Růžového pantera – protikorupční nevládní organizaci, Občanskou iniciativu Nekorupci.cz. dále Nevládní organizace Oživení – program Bez korupce, Platformu pro transparentní veřejné zakázky atd.

Kontrola společnosti je vlastnost stavů, ve kterých se nacházejí společenské vztahy, nikoliv něco, co pochází zvenčí. Právo je sice v současné době považováno za nejvýznamnější nástroj sociální kontroly, ale ani ono není všemocné.

Nejpodstatnější složkou práva není ani legislativa, ani fungování justice, nýbrž to, aby lidé dobře znali pravidla chování a dobrovolně je dodržovali. Vysoká úroveň mravní a právní kultury, v níž jsou obě složky v souladu, je totiž nejdůležitějším zdrojem bohatství a prosperity spravedlivé společnosti.

„To, co se v Česku nazývá korupce, je ve skutečnosti rozsáhlá a rozvětvená subkultura s hlubokými kořeny v minulosti, legitimizujícími pojetí politiky jako distribuce privilegií na základě tiché dohody mezi kmotry a jejich klienty.“¹³

O korupci se hodně mluví, ale domnívám se, že odborné studie popisující korupční schémata, nejnebezpečnější oblasti pro systém, stanovení jasných definic a odlišení zejména ve vztahu k systému a společenské nebezpečnosti je velmi málo. Odlišit tak miliony úplatků ve veřejných zakázkách od spekulací, zda pozvání na oběd je či není úplatkem. Odlišit velkou korupci od malé apod. Jako nutnost se jeví systémová opatření vycházející z poznání společnosti, právě sociologický přístup umožňuje přistupovat k sociální realitě komplexně, systémově, systematicky a teoreticko empiricky. Bez těchto poznatků zůstanou jednotlivá protikorupční opatření jen osamocenými výkřiky do tmy.

Literature:

- BĚLOHRADSKÝ, V. Korupce jako filosofický problém. [cit. 24.11.2011]dostupné z
- <http://www.novinky.cz/kultura/salon/233163-vaclav-belohradsky-korupce-jako-filosoficky-problem.html>.
- - BERGER, P. L. Pozvání do sociologie. Praha : FMO, 1991. 196 s. ISBN 978-80-87029-10-7.
- - CEJP, M. - KOTULAN, P. - JANDA, P. Korupce. 1. vydání. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 1996, 51 stran. ISBN 80-96008-25-8.

¹³ Bělohradský, V. Korupce jako filosofický problém. [cit. 24.11.2011]dostupné z <http://www.novinky.cz/kultura/salon/233163-vaclav-belohradsky-korupce-jako-filosoficky-problem.html>.

- ELLENBOREN, M. S. Atlantic Eye: A Czech state of corruption, [citováno 23.2.2010], dostupné z [http://www.upi.com/Top_News/Special/2010/02/23/Atlantic-Eye-A-](http://www.upi.com/Top_News/Special/2010/02/23/Atlantic-Eye-A-Czech-state-of-corruption/UPI-19771266959022/)
- [Czech-state-of-corruption/UPI-19771266959022/](http://www.upi.com/Top_News/Special/2010/02/23/Atlantic-Eye-A-Czech-state-of-corruption/UPI-19771266959022/).
- - GIDDENS, A. Sociologie. 1. vydání. Praha : Argo, 1999. 595 s. ISBN 80-7203-124-4
- - CHMELÍK, J. Pozornost, úplatek a korupce. Praha : Linde, 2003. 222 s. ISBN 80-72014-34-X.
- - CHMELÍK, J; TOMICA, Z. Korupce a úplatkářství. Praha : Linde, 2011. 281 s. ISBN 978- 80-7201-853-6.
- - McKEE, M. H. 1996. Příprava podmínek pro zavedení systému národní integrity. In.
- - POPE. J. (ed.) Kniha podkladových materiálů TI, Berlin: Transparency International. S. 16-22.
- - MOŽNÝ, I. Proč tak snadno ... Praha : Sociologické nakladatelství, 1999. 132 s. ISBN 978- 80-7419-013-1.
- - SYŘIŠŤOVÁ, E.a kol. Normalita osobnosti. Praha: Avicenum, 1972. 220 s.
- - URBANOVÁ, M. Systémy sociální kontroly a právo. Plzeň : Aleš Čeněk, 2006. 191 s. ISBN 80-86898-94-6.
- -VEČEŘA, M., URBANOVÁ, M. Sociologie práva. Plzeň : Aleš Čeněk, 2011. 313 s. ISBN 80-86898-94-6.

Contact – email

urbanovam@law.muni.cz